

КОРДОНИ В ЄВРОПІ ТА ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ

BORDERS IN EUROPE AND CROSS-BORDER COOPERATION

Пархомчук О.С.,

доктор політичних наук,

професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Коппель О.А.,

доктор історичних наук,

професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ця стаття аналізує важливість взаємодії між європейськими країнами, що мають спільні кордони, та шляхи поліпшення транскордонної співпраці. Зосереджуючись на економічних, культурних, соціальних та політичних аспектах, стаття розглядає позитивні наслідки співпраці на кордонах, такі як збільшення обсягів торгівлі та інвестицій, спільний розвиток туризму та культурного обміну. В статті розглянуто значення транскордонної співпраці в контексті європейських регіонів, де кордони фактично не існують, таких як Шенгенська зона. Незважаючи на відсутність фізичних кордонів, існує ряд важливих аспектів співпраці між країнами в цих регіонах. Наприклад, різні правові системи та культурні відмінності можуть стати перешкодою для ефективної спільної діяльності. Зокрема, велике значення має спільне управління міграційними потоками, боротьба зі злочинністю та тероризмом, а також розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури. Окрім того, стаття розглядає виклики, що виникають перед регіональною співпрацею, такі як різні законодавчі та адміністративні рамки, та пропонує конкретні заходи для подолання цих перешкод. Вона також вивчає позитивні аспекти співпраці, такі як спільний розвиток економіки, культурного обміну та інноваційних проектів. Також стаття розглядає перешкоди, які стоять перед співпрацею між країнами на кордонах, і пропонується конкретні шляхи їх подолання. Стаття оперує до активного співробітництва, впровадження нових ініціатив та розвитку спільних стратегій для підтримки сталого розвитку регіонів та покращення взаємодії між країнами Європи. Робиться висновок щодо необхідності розширення співробітництва у цих галузях, що сприятиме формуванню спільних цінностей та ідентичності у європейському просторі, що в свою чергу сприятиме стабільності та процвітанню в регіоні.

Ключові слова: кордони, Європа, ЄС, Франція, Німеччина, транскордонна співпраця, економічний розвиток, культурний обмін, безпека, співпраця.

This article analyzes the importance of interaction between European countries that share borders and ways to enhance cross-border cooperation. Focusing on economic, cultural, social, and political aspects, the article examines the positive outcomes of cooperation at borders, such as increased trade and investment volumes, joint development of tourism, and cultural exchange. The significance of cross-border cooperation in the context of European regions where borders effectively do not exist, such as the Schengen area, is discussed. Despite the absence of physical borders, there are several important aspects of cooperation between countries in these regions. For instance, different legal systems and cultural differences can be obstacles to effective joint activities. Specifically, joint management of migration flows, combating crime and terrorism, as well as the development of transportation and energy infrastructure are of great importance. Additionally, the article examines the challenges facing regional cooperation, such as different legislative and administrative frameworks, and proposes specific measures to overcome these obstacles. It also explores the positive aspects of cooperation, such as joint economic development, cultural exchange, and innovative projects. The article discusses barriers to cooperation between bordering countries and suggests specific ways to overcome them. It advocates for active cooperation, the implementation of new initiatives, and the development of joint strategies to support the sustainable development of regions and improve interaction between European countries. Based on the conclusions of the article, it is inferred that expanding cooperation in these areas will contribute to the formation of common values and identity in the European space, which in turn will promote stability and prosperity in the region.

Key words: borders, Europe, EU, France, Germany, cross-border cooperation, economic development, cultural exchange, security, cooperation.

Постановка проблеми. У сучасному світі зростаюча глобалізація та інтеграція країн в Європі зумовили необхідність удосконалення механізмів кордонного контролю та співпраці між державами. Кордони в Європі стають не лише межею між країнами, але і зонами, де здійснюються різноманітні економічні, культурні та соціальні обміни. Проте на сьогодні існують численні проблеми, які ускладнюють транскордонну

співпрацю та розвиток інфраструктури прикордонних територій.

З огляду на загрози, що постійно змінюються, такі як міжнародний тероризм, нелегальна міграція та торгівля зброєю, покращення систем безпеки та контролю за кордонами стає найважливішим завданням для держав. Створення спільних механізмів контролю та обміну інформацією між прикордонними службами допо-

може зменшити ризики та підвищити рівень безпеки в регіоні.

Покращення транспортної інфраструктури на кордоні сприятиме розвитку економічних зв'язків та торгівлі між країнами. Це включає удосконалення доріг, залізниць, а також розвиток міжнародних аеропортів та морських портів. Багато проблем, пов'язаних з забрудненням навколишнього середовища та екологічними кризами, перетинають кордони країн. Транскордонна співпраця у галузі охорони навколишнього середовища є ключовою для збереження природних ресурсів. Зміцнення співпраці в галузі культури, освіти та науки між країнами сприятиме взаєморозумінню та зближенню між народами. Це включає обмін студентами, викладачами, організацію спільних культурних заходів та проєктів.

Загалом, ефективна транскордонна співпраця в Європі є ключовою для забезпечення миру, безпеки та сталого розвитку в регіоні. Подолання проблем, пов'язаних з кордонами, та реалізація практичних завдань у цій сфері вимагає взаємодії та відповідальності всіх зацікавлених сторін.

Аналіз останніх джерел і публікацій. В міжнародно-політичній науці роль транскордонного співробітництва традиційно не отримує належної уваги і рівень дослідження залишається досить обмеженим. Однак протягом останніх двох десятиліть ця форма співпраці, що відбувається на регіональному чи місцевому рівнях між суб'єктами, що знаходяться в суміжних національних регіонах, стала надзвичайно важливою в сфері досліджень прикордонних територій [1, с. 78]. Ці дослідження розглядають динаміку та трансформації кордонів, використовуючи мультидисциплінарний підхід.

Останні дослідження та публікації зосереджені на важливості транскордонної співпраці в Європі та на пошуках шляхів поліпшення взаємодії між країнами, що мають спільні кордони. Деякі з найважливіших аспектів, які були виділені в цих дослідженнях і публікаціях, включають аналіз ефективності інфраструктурних проєктів на кордонах, дослідження економічних та соціальних наслідків транскордонної співпраці, оцінку ролі міжнародних організацій у сприянні співпраці між країнами, а також дослідження механізмів міжнародного співробітництва для вирішення спільних проблем та викликів.

Аналіз вказаних проблем здійснюється в рамках академічних досліджень Хейварда К. [12], який розглядає транскордонне співробітництво з точки зору географа і геополітика, Маккола К. [8], який займається проблемами Європейського Союзу та транскордонних відносин, Перкмана М. [1; 5], який приділяє багато уваги конструюванню регіональних транскордонних відносин.

Виділення невирішених раніше аспектів проблеми, яким присвячується стаття. Перш

за все, проблемним питанням є недостатня координація та співпраця між державами. Відсутність ефективних механізмів співпраці та взаємодії між державами прикордонного регіону може призвести до проблем у вирішенні загальних викликів, таких як безпека, торгівля та екологічна стійкість. Глибокий слід залишає такий аспект проблеми, як негативні наслідки відсутності гармонізації законодавства. Розбіжності у законодавстві між країнами можуть стати перешкодою для ефективної співпраці та координації у різних сферах, таких як митниця, міграційна політика та охорона довкілля. Окрім того не слід забувати про важливий аспект недостатньої інфраструктури та технічних засобів. Застаріла чи недостатня інфраструктура на кордонах може ускладнити контроль та нагляд за переміщенням людей, товарів та послуг через кордон.

Останній, але не менш значущий аспект, про який буде вестися мова в цій статті, це виклики в галузі міжнародного співробітництва: Застосування універсальних стандартів та механізмів співробітництва може зустрічати перешкоди через різні інтереси та підходи різних країн.

Стаття присвячена дослідженню та аналізу цих невирішених аспектів проблеми, а також пропонує конкретні шляхи подолання цих викликів для покращення транскордонної співпраці в Європі. Шляхом уточнення проблем та пропозицій розв'язання, стаття сприяє розумінню та вирішенню складнощів, пов'язаних з кордонами, які стоять перед країнами та міжнародними організаціями.

Формулювання цілей статті. Стаття має на меті проаналізувати основні виклики, що стоять перед транскордонною співпрацею в Європі, виокремивши невирішені аспекти. Крім того, автори прагнули розкрити взаємозв'язок між виявленими проблемами та практичними завданнями, необхідними для подолання складнощів у розвитку та управлінні кордонами. Стаття також має висвітлити розуміння конкретних вимог і можливостей, пов'язаних з реалізацією рішень та стратегій для вирішення проблем кордонів в Європі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автори розглядають роль транскордонного співробітництва та пов'язані з ним питання в межах міжнародно-політичного дискурсу, приділяючи увагу геополітичним аспектам, таким як простори, масштаби, відстані та виклики регіону. Особлива увага зосереджена на європейському контексті, де Європейський Союз впровадив транскордонне співробітництво з метою сприяння інтеграції на місцевому та регіональному рівнях, а також зменшення значення внутрішніх кордонів ЄС [3]. ЄС розглядає ці ініціативи як лабораторії євроінтеграції [3].

Узагальнення цих аспектів на глобальному рівні представляє складнощі, оскільки ситуація

в прикордонних регіонах відрізняється в залежності від специфіки того чи іншого регіону світу. З цієї точки зору, Європа має особливий контекст, деякі аспекти якого потрібно розглянути.

Сьогоднішня впливовість держави може бути виміряна не лише її економічною та військовою потужністю, але й умінням переконати або змусити своїх торгових партнерів прийняти свої норми і стандарти. В цьому контексті, ключовим фактором є не лише здатність до формулювання правил гри на міжнародному рівні, але й до здійснення впливу та переконання інших країн у вигодності прийняття цих норм. Таким чином, успішне здійснення транскордонної політики включає в себе не лише врахування власних інтересів, але й вміння домовлятися і бути конкурентноспроможними в цьому співробітництві.

Ефективність транскордонної співпраці визначається не лише взаємними зобов'язаннями між учасниками, але й наявністю потужної правової бази. Ці документи можуть бути укладені на різних рівнях – міжнародному, двосторонньому або багатосторонньому, і вони визначають правила та засади спільної діяльності в транскордонному контексті.

На перший погляд, транскордонне співробітництво є неодмінною складовою міжнародних відносин, бо в цьому процесі беруть участь різні учасники з різних країн, які знаходяться прилегло одна до одної. Це означає, що спільні проекти та ініціативи здійснюються через взаємодію між двома або більше національними державами, часто з метою вирішення спільних проблем або досягнення спільних цілей. Таким чином, транскордонне співробітництво може бути розглянуте як форма міжнародного співробітництва, яка спрямована на покращення співпраці та взаємодії між прилеглими державами через спільні інтереси та виклики, що стикаються на їхніх кордонах.

В той же час узагальнення транскордонного співробітництва на глобальному рівні викликає значні труднощі через варіації ситуацій у прикордонних регіонах, що відрізняються залежно від географічного контексту.

У цьому контексті Європа відіграє важливу роль, яка вимагає детального аналізу. Транскордонне співробітництво є ключовою складовою міжнародних відносин, враховуючи, що в його рамках беруть участь актори з різних національних держав, що мають спільний кордон. Ця форма співпраці залежить від зобов'язань учасників та наявності відповідних міжнародних угод. Наприклад, Угода в Карлсруе, укладена між Німеччиною, Францією, Люксембургом і Швейцарією у 1996 році, сприяла формуванню органів транскордонного співробітництва.

Також слід відзначити, що в Європі в 1980 році Мадридська рамкова конвенція забезпечила пра-

вову базу для формалізації співпраці та розширила можливості регіональних і місцевих органів влади.

Головне питання, яке повстає перед транскордонним співробітництвом, це необхідність узгодження правових систем у всіх державах, які беруть участь у спільному проекті між місцевими та регіональними органами влади, підкреслює міжнародний характер цього співробітництва.

Підкреслюється важливість транснаціонального аспекту співпраці між країнами. Кордон розглядається як зв'язок між двома суміжними політичними системами, а не лише з точки зору його контрольних та регулятивних функцій. Наявність мирних кордонів є передумовою для цієї системи співпраці: стабільність і відкритість свідчать про взаємне визнання національних держав, їхніх територій та кордонів.

Коли йдеться про фізичні межі кордонів, варіацій декілька. Хоча зазвичай кордони визначаються такими знаками, як межові камені або прикордонні стовпи, і точно встановлюються за координатами, в історії відомі екстремальні приклади. Так, це Берлінська стіна та оборонні споруди поблизу внутрішньонімецького кордону між Федеративною Республікою Німеччиною та колишньою Німецькою Демократичною Республікою, а також розділення Ізраїлю та Палестини на Близькому Сході за допомогою прикордонного паркану. Це лише кілька прикладів різноманітних форм кордонів. В обох випадках вони створювалися для розділення різних систем, що призвело до розділення людей, родин тощо.

Безпека та стабільність регіону суттєво залежать від міцних, надійних і орієнтованих на майбутнє структур. Найбільш відома програма транскордонного співробітництва в Європі – це програма Interreg. Завдяки програмі Interreg Region Балтійського моря, яка фінансується з коштів ЄС з 1990 року, була запроваджена політична та технічна структура для розвитку транскордонного співробітництва в регіон [4]. Ця програма, ініційована Європейською Комісією, пропонує підхід, який поєднує різноманітність і гармонізацію, сприяючи багаторівневому управлінню та впровадженню передової практики. Хоча встановлення політичної структури на наднаціональному рівні в Європі відбувалось аж до 1990 року, ініціативи зі співпраці почали розглядатися значно раніше в деяких регіонах Західної та Північної Європи.

Створення системи транскордонного співробітництва в Європі зайняло чимало часу. Ще до 1990 року, до встановлення політичної структури на наднаціональному рівні, ініціативи щодо співпраці вже почали розвиватися значно раніше в деяких регіонах Західної та Північної Європи. Деякі з цих ініціатив були започатковані в кінці 1950-х років, такі як Euregio між голландськими

та німецькими регіональними та місцевими органами влади у 1958 році (транскордонний регіон між Нідерландами та Німеччиною, першим Євро-регіоном) [5], Regio Basiliensis між суб'єктами громадянського суспільства та регіональними та місцевими органами влади між Швейцарією, Німеччиною та Францією у 1963 році (базується в Базелі), центр компетенції першого вибору для сприяння транскордонному співробітництву на Верхньому Рейні [8], та співпраця сусідніх муніципалітетів Торніо в Фінляндії та Хапаранди в Швеції [7].

У Європі розширення співпраці між країнами зумовлене відсутністю значення кордонів, що відбулося завдяки існуючій структурі Європейського Союзу та угоді Шенгенської зони, що дозволили зменшити адміністративні та фізичні бар'єри між країнами. Це призвело до підвищення взаємодії між сусідніми країнами, зменшення часу подорожей та зростання міжнародного обміну та співробітництва.

З появою вільного пересування, спрощених вимог до в'їзду та виїзду та відсутності митних контролів, виникла можливість для зростання економічного співробітництва та обміну культурними цінностями. Стало зрозуміло, що спільна діяльність та взаємопідтримка між країнами стають ключовими факторами для досягнення спільних цілей та подолання викликів, з якими стикаються різні регіони.

Поступово, у контексті відкритих кордонів, співпраця між країнами стала не тільки засобом подолання перешкод та конфліктів, але й сприяла вирішенню різноманітних проблем, пов'язаних зі спільними кордонами. Важливою частиною цього процесу стали не лише обмін інформацією, але й розробка спільних стратегій та програм, спрямованих на зміцнення взаємодії, співпрацю та розвиток.

З часом, у контексті відкритих кордонів, співпраця між країнами стала не тільки засобом подолання перешкод та конфліктів, але й сприяла вирішенню різноманітних проблем, пов'язаних із спільними кордонами. Розробка спільних страте-

гій та програм стала важливим елементом цього процесу, спрямованого на зміцнення взаємодії, співпраці та загального розвитку.

Можна стверджувати, що на території кожної нації існують певні зони переходу, які відображають переміщення між сусідніми територіями. Транскордонний режим призводить до появи специфічних відносин з сусідньою територією, що виникають з взаємного впливу між територіями.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, процес європеїзації є ознакою інтеграції та переформатування простору.

Покращення транскордонної співпраці в Європі може бути досягнуто за допомогою різних ініціатив та заходів. Це може включати спільні інвестиції у будівництво та розвиток транспортної, енергетичної та інших видів інфраструктури, яка має транскордонне значення. Наприклад, розвиток спільних магістралей, міжнародних аеропортів, морських портів тощо.

Створення спільних платформ для обміну даними та інформацією між країнами може сприяти ефективнішій співпраці в таких сферах, як боротьба зі злочинністю, контроль над міграцією та управління кризовими ситуаціями.

Спільні навчальні програми, обмін студентами та викладачами, спільні культурні заходи можуть сприяти зближенню міжнародних спільнот та підвищити рівень взаєморозуміння. Спільні програми підтримки для малих та середніх підприємств можуть сприяти їхньому розвитку та забезпечити більш ефективну інтеграцію на транскордонних ринках.

Розвиток спільних механізмів для забезпечення безпеки та оборони може підвищити стійкість регіону та зменшити загрози для європейської безпеки в цілому. Спільні зусилля у сфері екології та енергетики можуть допомогти зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та забезпечити енергетичну безпеку в регіоні. Розвиток спільних механізмів для вирішення конфліктів та сприяння дипломатичному діалогу може сприяти збереженню миру та стабільності в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Perkmann M. Globalization, regionalization and cross-border regions: scales, discourses and governance. *Basingstoke: Palgrave Macmillan*. 2002. P. 264.
2. Anderson J. Towards a theory of borders: states, political economy and democracy. *Annals, Series Hist. Sociol.* 2002. Vol.11 № 2 (26).
3. Wassenberg B. (Ed.). *Vivre et penser la cooperation transfrontaliere: les regions frontalierees francaises. Stuttgart: Franz Steiner-Verlag*. 2010. Vol. 1 P. 377.
4. Wasrl-Walter D., Kofler A. European Integration and border-related institutions: a practical guide. *Journal of Borderland Studies*. 2000. Vol.15. P.85-106.
5. Perkmann M. Construction of New Territorial Scales: a framework and case study of Euregio cross-border Region. *Regional Studies*. 2007. Vol. 41 № 2. P. 253–266.
6. Wassenberg B. Vers une Euroregion? La cooperation transfrontaliere franco-germano-suisse of l'espace du Rhin superieur de 1975 a 2000. *Bern: Peter Lang*. 2007. P. 488.

7. Lunden T., Zalamans D. Local co-operation, ethnic diversity and state territoriality. The case of Haparanda and Tornio on the Sweden-Finland border. *GeoJournal*. 2001. Vol. 54 № 1. P. 33–42.
8. McCall C. European Union Cross-Border Cooperation and Conflict Amelioration. *Space and Polity*. 2013. Vol. 17(2). P. 197–216.
9. Wassenberg B., Reitel B. Territorial cooperation in Europe: A historical perspective. *Luxembourg: Publication Office of the European Union*. 2015. P. 172.
10. The story and impact of eu peace and interreg funding: past and future. Special EU Programmes Body. *PEACEPLUS*. 2024. URL: <https://www.seupb.eu/sites/default/files/2024-02/Impact%20Report%202023.pdf> (Last accessed: 10.03.2024).
11. Barbulescu R. Inside fortress Europe. The Europeanisation of immigrant integration and its impact on identity boundaries. *Politique Europeenne*. 2015. Vol. 47. P. 24–44.
12. Hayward K. Managing Scotland's borders after independence and european union accession. *National Institute Economic Review*. 2022. Vol. 260. P. 40–50.